

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นก. เอกสารที่ยังมีค่าพิมพ์

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร.

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย. ๒/๖ เรื่องร่างพระราชบัญญัติลักษณะมรรฎก

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย. ๒/๑๔ เรื่องพระราชบัญญัติข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. ๑๑๘

เอกสารรัชกาลที่ ๕ ย. ๒/๑๕ เรื่องประกาศแก่ผู้หมายเคิม เรื่องสินสอดแลของหมั้น

เอกสารรัชกาลที่ ๖ ย. ๒/๖ เรื่องกฎหมายลักษณผิว เมียและการจดทะเบียนครอบครัว

เอกสารรัชกาลที่ ๖ ย. ๒/๓๔ เล่ม ๒ เรื่องเปลี่ยนแปลงกฎหมายกำหนดอายุเด็ก

หญิงชานชาเราแลลักพาตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๒๔๔

เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๖/๑๑ เล่ม ๒ เรื่องกฎหมายลักษณผิว เมียและการจดทะเบียน

ครอบครัว

ข. กฎหมายและประกาศทางราชการ

"กฎกระทรวงฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๑๘)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๒. ตอน ๑๓๗

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๘

"กฎกระทรวงฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๑๘)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๒. ตอน ๒๖๔

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๘

ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ จุดศักราช ๑๑๒๖ พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา ๓ ดวง. รวม ๓ เล่ม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจักพิมพ์, ไม้ระบู่ที่พิมพ์.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๕. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหา

โพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ, ๒๕๑๑.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๑๑. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหา

โพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ, ๒๕๑๑.

- ประเสริฐ ณ นคร (เรียบเรียงเป็นภาษาไทยปัจจุบัน). มังรายศาสตร์. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงโทตระกิตยานุพัทธ์ (อาสา โทตระกิตย์), ๒๕๑๔.
- ราชบุรีศิริเรกฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง(ทรงรวบรวม). กฎหมายเล่ม ๑, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์, ๒๕๑๓.
- เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒, ๑๗, ๑๘, ๒๑, และ ๒๗. พระนคร: โรงพิมพ์เกลิเมล์, ๒๔๗๘
- สำเนาหนังสือที่ สร.๐๘๐๑/๒๐๘๒ จากสำนักงานกรรมการกฤษฎีกาทางกฎหมาย เรื่องขอทราบผลการแก้ไขเกี่ยวกับสิทธิสตรีบางประการ.
- อาจิต ไชยาคำ (รวบรวม). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๑ - ๖. พระนคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๑๕.
- อกุล วิเชียรเจริญ (รวบรวม). รัฐธรรมนูญฉบับปรุ่ถมถุ่ถึงปัจจุบัน. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ดร. โชติ คุ้มพันธ์, ๒๕๑๔.
- เอกสารรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗/๒๔๗๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ มกราคม ๒๔๗๖ (อัครสำเนา).
- เอกสารรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๗๖ (สามัญ) วันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๗๖ (อัครสำเนา).
- เอกสารชั้นรอง
- ก. หนังสือภาษาไทย
- กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม ๑. พระนคร: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, ๒๕๑๔.
- กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ จิตร ภูมิศักดิ์. ประวัติศาสตร์สตรีไทย. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, ๒๕๑๘.
- ขจร สุขพานิช. "ฐานันดรไพร" ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

คึกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. โครงการกระดูกในคู้. พิมพ์แจกในงานทำบุญอายุครบห้ารอบ, ๒๕๑๔.

——. "สตรีไทย" สยามเมืองยิ้ม. พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๕.

——. "สังคมสมัยอยุธยา" หนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย.

พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.

——. สี่แผ่นดิน. พระนคร: สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ์, ๒๕๑๖.

จิตติ คิงศกัณท์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๒. ตอนที่ ๒ และ ภาค ๓.

กรุงเทพฯ: แสงทองการพิมพ์, ๒๕๑๓.

จิรนนท์ พิศรปรีชา. โลกที่สี่. กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๔.

จุลจักรพงษ์, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. พระนคร: โรงพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๕.

เจือ สตะเวทิน. ตำรับวรรณคดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๖.

คำรกราชานุกาพ, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระยา. ชุมนุมพระนิพนธ์บางเรื่อง. พิมพ์ในงาน

ฉาปนกิจศพคุณแม่เต็ม ขวลิตคำรง, ๒๕๐๓.

ทองที่ชายุ ทองใหญ่, ม.จ. ปรากฏาประวัติศาสตร์ประเทศโรมัน. พระนคร: กรุงเทพฯ

บรรณาการ, ๒๕๔๕.

——. ประวัติศาสตร์ประเทศกรีก. พระนคร: กรุงเทพฯบรรณาการ, ๒๕๔๕.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารสมัยรัชกาลที่ ๓. กรมศิลปากรพิมพ์, ไม่ระบุ
ปีที่พิมพ์.

ชานินทร์ กรัยวิเชียร. การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช. พิมพ์เนื่องในโอกาสครบร้อยปีนับแต่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์, ๒๕๑๑.

——. คำอภิปรายเรื่องสิทธิของสตรีในกฎหมายไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๓.

——. "ระบบกฎหมายไทย" ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๔. สำนักนายกรัฐมนตรีพิมพ์.

นภาพร โกศลวิชน์. สภาพการทำงานของสตรีและเด็กในโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าในเขต

นครหลวงกรุงเทพธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จากศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย

ไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อัครสำเนา)

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา, สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๑๔. พระนคร: โรงพิมพ์

คุรุสภา, ๒๕๐๕.

นิกัร พรายแสงเพชร. ปัญหาแรงงานในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (อัครสำเนา)

นิโคลา, แกร์แวงส์. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย

สันต์ ท. โกมลบุตร. ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์และปีที่พิมพ์.

นิติศาสตร์ไพศาล, พระยา. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พระนคร: วิริยะการพิมพ์, ๒๕๐๒.

เนติบัณฑิตยสภา. กฎหมายครอบครัว - มรดก เก่าและใหม่. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยพิทยา,

๒๕๐๔.

บุญยง เกตุเทศ. ฐานะสตรีในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงปี พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔

(รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๗.

ประยูทธ สิทธิพันธ์. ราชสำนักไทย. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๕.

पाल เลอ กัวซ์. เล่าเรื่องเมืองไทย. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์

และปีที่พิมพ์

พัชรินทร์ เบียมสมบุญ. การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

พิจารณาปฤษฎามาตย์, พระยา. คำอธิบายลักษณะเจ้าเมือง. พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิตี, ๒๔๖๑.

พิศลยสารนิตี, พระ. ลักษณะเจ้าเมืองกับลักษณะมรดก. ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, ๒๔๕๖.

พิทยलगพฤชียากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงฟื้นฟู

วัฒนธรรม. พระนคร: โรงพิมพ์กัศิประสิทธิ์, ๒๕๐๒.

พิมาน แจ่มจรัส. ชุมนุมจดหมายเหตุฝรั่งในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์,

๒๕๑๐.

พระพุทธร เลิศหลานภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. พระนคร: กรมศิลปา

กร พิมพ์, ๒๕๑๔.

เพชร สุมิตร. ประวัติอารยธรรมจีน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๑๖.

โพยม เลขยานนท์. คำบรรยายวิชาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว.

พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชนิพนธ์ที่ ๑. พระนคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๐๖.

มนู อุกมเวช. การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๖.

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทานกัณฑ์ และ กัณฑ์กุมาร. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นางมรรคาคำนวน (ละมุด ปิ่นแสง), ๒๕๑๖.

รอง ศยามานนท์, คำเนิน เลขะกุล, พลตรี, และวิลาสวงศ์ นพรัตน์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัชมุนตรี, ๒๕๑๕.

ลาลูแบร์, เมอร์สีเออร์ เคอ. จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม ๑. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

— . ราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

วรภัคดีพิบูลย์, พระ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๒.

วรรณ แสงสุรีย์. "ลักษณะการถูกกักขังทางเพศของสตรี" ปฏิวัติวัฒนธรรม สัมผัสประชาชนเพื่อการปลดปล่อย. กรุงเทพฯ: ศรีเพชรการพิมพ์, ๒๕๑๘.

สงบ สุริยรินทร์. เทียนวรรณ. พระนคร: รวมสาส์นการพิมพ์, ๒๕๑๐.

สตรีไทย. ในโครงการศึกษาและจัดพิมพ์เรื่องสตรีไทยของสภาสตรีแห่งชาติเนื่องในปีสตรีสากลระหว่างประเทศ, ๒๕๑๘.

สังข์ พิชโนทัย. ฐานะของสตรีไทยแต่โบราณถึงปัจจุบันกาล. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพคุณพ่อทิพย์ ติดยังสวน, ๒๕๑๖.

สะอาก นาวีเจริญ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๖.

สมบัติ พลายน้อย. พระบรมราชินีและเจ้าจอมมารคา. พระนคร: รวมสาส์นการพิมพ์, ๒๕๐๖.

สมชาย ปรีชาเจริญ. "อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของสตรีไทย" สู้ เพื่อสตรี. ชุมชนนิสิต
หญิง อมก. จัดพิมพ์, ๒๕๑๖.

สมร นิตินิตประภาส. คำบรรยายวิชาอารยธรรมอเมริกัน. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๒.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประชุมปรากฏการณ์และคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช.

พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดक्रमสาส์น, ๒๕๐๘.

———. กฎหมายสมัยอยุธยา. คณะกรรมการจัดงานอนุสรณ์อยุธยาครบ ๒๐๐ ปี จัดพิมพ์, ๒๕๑๐.

เสถียร พันธรังษี และ อัมพร จุฑานนท์. (แปล). สมัยพระปิยมหาราช. พระนคร:
โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๐๕.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. พระนคร: ราชบัณฑิตสถานพิมพ์, ๒๕๐๘.

———. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญ
ธรรม, ๒๕๑๕.

แสน ธรรมยศ. พระเจ้ากรุงสยาม. พระนคร: โรงพิมพ์ ส. สง่า, ๒๕๔๕.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ. จิตร ภูมิศักดิ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิชเนศ, ๒๕๑๗.

สุชีพ ปุณฺณภาพ. วัฒนธรรมวิทยา. พระนคร: โรงพิมพ์กวีประดิษฐ์, ๒๕๐๐.

สุนทร ณ รังษี. ชีวิตไทยหลายรส. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๐๘.

ไสว วัฒนเศรษฐ์. (รวบรวม). เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าฯ. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๐๐.

อำนาจ ยุทธวิวัฒน์. วิจัยสังคมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประชามิตร, ๒๕๑๘.

อุกฤษ มงคลนาวิน. ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

ข. วารสารและหนังสือพิมพ์

ทอง น้ำปาว. "การสมรส สิทธิของหญิงมีสามีในจีน" มหาราชภัฏ. ๒๑ - ๒๘ เมษายน

๒๕๑๖.

ธรรมยุตต์ (นามแฝง) "สิทธิเรียกร้องระหว่างสามภริยา" กุลพาห. มิถุนายน ๒๕๐๙.

"พระราชดำรัสปีสตรีนากล" หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย. วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๘.

"บทบาทของสตรีระดับผู้นำและผู้ใช้แรงงานในสาธารณรัฐประชาชนจีน" สตรีสาร. ปีที่ ๒๘
ฉบับที่ ๑๐ วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๘.

พิพัฒน์ จักราวุธ. "กฎหมายอิสลาม" บทบัญญัติ. มีนาคม ๒๕๑๔.

วิมลศิริ ชำนาญเวช. "กฎหมายครอบครัว" สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย. พระนคร:
โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, ๒๕๑๔.

———. "ทำไมผู้หญิงจึงเรียกร้องสิทธิ" นิสิตนักศึกษา. ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๗.

———. "สิทธิสตรีตามรัฐธรรมนูญ" สิทธิเสรีภาพ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๗.

———. "ผู้หญิงกับกฎหมาย" จดหมายเหตุสตรีแห่งชาติ. การประชุมใหญ่สามัญครั้งที่
ที่ ๑๒ ๒๗ เมษายน ๒๕๑๖.

ราชกุมารี อมฤต เการ์. "ฐานะของสตรีอินเดียในปัจจุบัน" เรื่องอุไร กุศลาลัย แปล
จันทร์เกษม. มีนาคม - เมษายน ๒๕๑๖.

สินี กมลนาวัน "การเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทในสังคมของสตรีไทย" วารสารพัฒนาบริหาร
ศาสตร์. ๓ กรกฎาคม ๒๕๑๔.

"สตรีเยอรมัน" สตรีสาร. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๘.

"สิทธิของภรรยาไทย" หนังสือพิมพ์กรุงเทพ ฯ เกล็ดเม็ด. ๑๖ มีนาคม ๒๕๑๐.

"สตรีไทยกับการเมือง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ฉบับสิทธิสตรี ๑๒ มกราคม ๒๕๑๘.

"สิทธิของผู้หญิงไทย: กฎหมายที่สวนทางกับความเป็นจริง" หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย.
๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๘.

"สตรีกับความมั่นคงแห่งชาติ" สตรีสาร. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๘.

"สภาเห็นชอบให้สตรีเท่ากับชาย" หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๙.

สุประคิษฐ์ หุตะสิงห์. "หญิงมีสามีกับการฟ้องคดีอาญา" บทบัญญัติ. เล่มที่ ๒๙ ตอน ๒
มีนาคม ๒๕๑๕.

อัมพร ศิลารังมี. "สิทธิของสตรีไทยในกฎหมายตราสามดวง" วารสารกนเศวตบรรณศาสตร์.
ฉบับพิเศษ พฤศจิกายน ๒๕๑๘.

อักษรศาสตร์วิจารณ์. ฉบับลัทธิสตรี ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๘.

อารีรัตน์. "หญิงไทย สิ่งฟุ่มเฟือยของสังคมหรือ" หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย. ๘ มิถุนายน ๒๕๑๘.

อุทัย บุรณสมภพ. "กฎหมายพิเศษในสี่จังหวัดภาคใต้" สุภาพ. กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๑๑.

โอสถ โกสิน. "เกียรติศักดิ์หญิงไทย" วิทยศึกษ. กันยายน ๒๕๑๓.

ค. หนังสือภาษาอังกฤษ

Benedict, Ruth. Thai Culture and Behavior. New York: Cornell University Press, 1952.

Blanchard, Wendell. Thailand. New Haven, Connecticut: Relations Area Files, Inc., 1959.

Bowring, John, Sir. The Kingdom and People of Siam Volume one. London: Oxford University Press, 1969.

Graveson, R.H. and Crane, F.R. A Century of Family Law. London: Sweet and Maxwell, Ltd., 1957

Kautila's Arthasastra. Mysore, India: Sri Raghureer Printing Press, 1956.

Kewal Motwani. Manu Dharma Sastra. Madras, India: Vasanta Press, 1958.

Kyung Sook Bae. Women and the Law in Korea. Seoul, Korea: Korean League of Women Voters. 1973.

Majumdar, R.C., Raychandhuri, H.C., and Kalikinkar Datta. An Advanced History of India. Delhi: Macmillan and Co. of India Ltd., 1974.

Reischauer, Edwin O. Japan: The Story of a Nation. Tokyo: The Charles E. Tuttle Company, Inc., 1970.

Thomson, Virginia. Thailand: The New Siam. New York: Paragon Book
Reprint Corporation, 1967.

Trevelyan, G.M. A Short History of England. Aylesbury Bucks: Hazell
Watson and Viney Ltd., 1971.

———. British History in the Nineteenth Century and After: 1782-1919.
London: Cox and Wymon Ltd., 1968.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องผู้ขายเมีย

บิกามารดาขายบุตร

ณ วันที่เสาร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ นพศก

มีพระบรมราชโองการมารพระมัตตสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลราษฎรในกรุงนอกกรุงให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ ๓ วันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะนพศก อำแดงจันท่าฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายกล่าวโทษนายเอี่ยมผู้ว่าลักเอาชื่ออำแดงจันไปขายไว้แก่ผู้มีชื่อ อำแดงจันไม่ใคร่ไม่ได้เห็นด้วย ครั้นความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทครั้งนี้ จึงทรงพระราชดำริว่าผู้ลักเอาชื่อภรรยาไปขายภรรยาไม่ใคร่เห็นด้วย จะเรียกว่าเป็นเรือนเบียไม่ควร แต่กฎหมายเก่าที่ว่าไว้อย่างไรหาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่ ๓ วันอังคาร แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปีเถาะ นพศก จึงมีพระราชหัตถเลขา ให้พระอินทรเทพเชิญไปถามลูกขุน ๆ พร้อมกันคดีกฎหมายทูลเกล้าฯ ถวาย เข้ามายังนี้ "ถ้าผู้แลพ่อแม่นายเงินเอาชื่อลูกเมียเข้าคนลงในกรมธรรม์ขายท่านว่าเป็นสิทธิ์ แม่นว่าเจ้าสินบอกกี้ มิได้บอกกี้ แต่ตัวเรือนเบียซึ่งมีชื่ออยู่ในกรมธรรม์นั้นท่านว่าเป็นสิทธิ์ได้โดยกระบิลเมืองท่าน เหตุว่าเจ้าผู้แลพ่อแม่นายเงินนั้นเป็นอิสระภาพ บทหนึ่งว่าเมียคือลูกกี้ เอาชื่อพ่อแม่ผู้ลงในกรมธรรม์ขายท่านว่ามีเป็นสิทธิ์ เหตุว่าเมียลูกนั้นมิได้เป็นอิสระแก่ผู้แลพ่อแม่นั้น" กฎหมายเดิมมีอยู่เช่นนี้เช่นนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า กฎหมายนี้เมื่อพิเคราะห์เหมือนผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคนไป หาเป็นยุติธรรมไม่ ให้ยกเสีย จึงมีพระราชบัญญัติใหม่ว่า ถ้าผู้จะเขียนชื่อเมียในสารกรมธรรม์ขาย ถ้าเมียมิใช่เมียทาสมีค่าตัว มีสารกรมธรรม์อยู่ในมือผู้แล้ว ต่อเมียยอมให้ขายลงลายมือแกงไค้ด้วยเป็นสำคัญ ผู้เขียนสารกรมธรรม์ หรือผู้หนึ่งเป็นพยานรู้เห็นด้วยจึงเป็นอันขายควรคือว่าเป็นตัวเรือนเบียได้ ถ้าเมียไม่ยอมให้ขาย หรือลักเอาชื่อไปขาย ไม่มีพยานรู้เห็น ไม่เป็นอันขาย แต่ถ้าเมียอยู่กับผู้ไม่ได้หย่าร้าง ค้างข้ามแยกย้ายกัน ผู้ลักเอาชื่อเมียไปทำสารกรมธรรม์ ขายแล้วหนีไป นายเงินจะ

มาฟ้องร้องให้เกาะครองเมียมาเร่งให้ส่ง ตัวตามกระบิลเมืองไค่ ถ้ามันยอมเป็นจำนำ แทนตัวมัน ให้ไซ้ต่างกระยาตอกเบี้ย ค่าป่วยการ หรือยอมเป็นทาสต่อภายหลังลงแกงไค่ ทำไปยอมให้ จะยึดเอาตัวเป็นทาสก็ได้ ถ้าไม่ยอมจะเกาะเป็นจำนำได้แต่ในโรงศาล จะยึดเอาตัวเป็นทาสไม่ได้ ถ้าเมียหย่าร้างจากตัวเมียกันก่อนแกงนี้ ถ้ามีชื่อใน สารกรมธรรม์มันไม่รู้เห็นด้วยก็ดี หรือเมียตัวมันไปขายเป็นทาสท่านผู้อื่นไว้แต่ก่อน ยอม เป็นทาสให้อยู่ในเรือนนายเงินแล้ว ก่อนแต่ตัวลักเอาชื่อมาทำสารกรมธรรม์ขายที่อื่นอีก แล้วก็ดี จะเกาะมันเอามาเป็นจำนำไม่ได้ ให้เกาะเอาแต่ผู้ชายประกันแล้วรับ เรือนนาย ประกันเงินของตัว ในการเรื่องตัวลักเอาชื่อเมียมาขายนั้นเถิด ในการอย่างนี้ต้องเป็น ความลำบากแก่ผู้มักง่าย เชื่อกฎหมาย เกกว่าผู้หญิง เป็นความผู้ชายเป็นคน ถ้าเมียเป็นทาส มีค่าตัว ตัวยังไม่ได้อีกสารกรมธรรม์ยกค่าตัวให้ ถึงเป็นเมียก็ไม่ให้ว่าเมียให้ว่าทาส ทาสเป็นเมียก็ดี ไม่ได้เป็นเมียก็ดี สารกรมธรรม์มี นายเงินซึ่งเป็นตัวแลไม่ได้เป็นตัว จะเอาชื่อไปขายให้ยิ่งกว่าค่าตัว เติมเพียง เสมอค่าตัว เติมหรือหย่อนกว่าค่าตัว เติมก็ได้ ต้อง มอบสารกรมธรรม์เก่าให้ไปแก่ผู้ชายเงินใหม่เป็นสำคัญ ทาสที่ยอมเป็นเมียนายเงินสาร กรมธรรม์ยังไม่ได้ฉีกยกให้ จะติดกับทาสที่ไม่ได้เป็นเมียนายเงิน แต่เมื่อนายเงินผู้เป็น ตัวตาย ควรจะได้มรดกบ้างเล็กน้อยในฉันทรรยาทาส โดยว่าทรัพย์มรดกไม่มีผู้ที่รับทรัพย์ มรดก หรือเจ้าหนี้ของผู้ตายจะต้องลดค่าตัวให้เบี๊ยะ ๑๐ ลค หรือ ๑๒ ลค ๑๕ ลค สมมติ ว่ามรดกของผู้ตายยกให้แก่นายผู้เป็นเมีย แต่ในการขายนั้นเหมือนกับทาส ถ้าตัวขายเมีย ทาสหรือนายเงินขายทาสแรงกว่าค่าตัวเติมไป ไม่ให้สารกรมธรรม์เติมไปเป็นสำคัญ ถ้า มันลงแกงไค่ยินยอมด้วย ดังว่าก่อนก็เป็นอันว่าขายได้ ถ้ามันไม่ใครเห็นยินยอมด้วย ต้อง พิจารณาเอาความจริงเร่งรัด เอาแต่ตามค่าตัวเติม เงินที่เกินให้เร่งเอาแต่ผู้ชายผู้ ที่รับเงินไป ถ้านายเงินเอาชื่อทาสที่เป็นเมียก็ดี ไม่เป็นเมียก็ดี ที่หลบหลีกหนีไปแล้วมา ขาย ผู้ช่วยถ้ายไว้ได้ตัวเรือนเบี้ยมา ให้เรียกค่าตัวเติมแลค่าป่วยการตั้งแต่นั้นไปได้ แต่ตนชนคอกตามกฎหมาย ถ้าพ่อแม่เอาชื่อลูกมาขาย ถ้าลูกอายุยังไม่ถึง ๑๕ ปี แลอยู่ กับพ่อแม่มัน ถึงไม่มีแกงไค่เลยยอมด้วยก็เป็นอันขายได้ แต่ถาลูกแยกย้ายไปจากพ่อแม่หรือ แม่ที่เป็นผู้ชายแล้ว คือพ่อแม่โกรธกัน หย่าร้างกัน ลูกตกไปอยู่ข้างอื่นจากผู้ขาย หรือญาติ จากฝ่ายอื่นของผู้ขายจะลอบ เอาชื่อมาขายไม่ได้เป็นอันขาด ให้เร่งเงินเอาแต่ผู้ชายแล

ผู้ชายประกันจะเกาะเรือนเปียไม่ได้ ก็ถ้าลูกชายก็ดี ลูกหญิงก็ดี อายุถึง ๑๕ ปีขึ้นไปแล้ว ถ้าพ่อแม่จะเอามาขาย ต่อมันลงแกงโคยีนยอมมีผู้รู้เห็นควยจึงเป็นอันขาย การก็เหมือนกับเมียที่ไม่ม่ค่าตัว ถ้าพ่อแม่มันผู้ชายนั้นหนึ่ มันยังอยู่ในเรือนพ่อแม่มัน จะเกาะเอาตัวมันมาเป็นจ่านำในโรงศาลได้ ถ้ามันลงแกงโคยีนยอมเป็นทาสแทนพ่อแม่มันได้ใช้ จะเอาเป็นทาสตามสารกรมธรรม์ก็ได้ ถ้ามันไม่ยอมจะเกาะเป็นจ่านำไว้ได้ในโรงศาลให้มันนำเอาตัวพ่อแม่มันมาที่นี่ แต่ถ้ามันแยกย้ายตกไปฝ่ายอื่นขาดไปแล้วจากพ่อแม่มันผู้ชาย จะเกาะเอาเป็นจ่านำก็ไม่ได้ ต้องเร่งเอาแต่ผู้ชายประกันแลผู้รับ เรือนผู้ประกันฝ่ายเดียว ถ้าผู้ชายตาย ผู้รับมรดกเป็นผิวหรือเป็นเมีย หรือเป็นลูกหรือเป็นญาติของผู้ตาย ต้องรับใช้หนี้แทนผู้ตายโดยสมควรแก่กฎหมายมรดก ถ้าเมียชายผิว ๆ เป็นทาสของเมีย มีค่าตัวมีสารกรมธรรม์ยังไม่ได้ฉีกยกให้ ก็เหมือนกับเรื่องขายทาส จะมาเอาเรื่องที่ เป็นผิว มาเถียงไม่ได้ เมียชายผิวก็ดี ลูกชายพ่อแม่ก็ดี พี่น้องชายกันก็ดี เพื่อนฝูงชอบพอกันก็ดี ถาลงก่าแพงแกงโคยีนยอมควยมีผู้รู้เห็นก็เป็นอันขาย ถ้าไม่ได้ยินยอมรู้เห็นควย ไม่เป็นอันขาย ลูกที่ไม่มีพ่อแม่ผู้ชายเอามาเลี้ยงไว้เหมือนลูกของตัวเอง แต่อายุได้ ๗ ขวบลงมา สิทธิขาดไม่มีใครเทียม ก็ขายได้เหมือนกับลูกตัว เพราะมันจะใครมรดกควย ควยความเป็นลูกเลี้ยง ชายได้ไ้ในอายุ ๑๕ ปีลงมา เมื่อพ้นอายุ ๑๕ ปีลงไปแล้ว ต่อเรือนเปียมันยอมควยจึงขายได้ ลูกผู้อื่นที่ชายเอามาเลี้ยงเมื่ออายุมันกว่า ๗ ขวบ ถึงอายุได้ ๑๕ ปีลงมา มันไม่ยอมควยจะเอาไปขายไม่ได้ เพราะมันไม่ควรใครมรดกของผู้เลี้ยง

ให้ลูกขุนตระลาการ ซึ่งพิพากษาความต่อไปเบื้องหน้าว่า ตามพระราชบัญญัติซึ่งประกาศไว้ให้น้อยาให้เอากฎหมายเดิมมาว่าเป็นอันขาด ถ้าลูกขุนตระลาการไต่ยังว่าตามกฎหมายเดิมอยู่ ไม่พิพากษาความตามพระราชบัญญัตินี้ จะให้มีโทษคามโทษานุโทษแก่ผู้นั้น ๆ

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปีเถาะ นพศก

ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะลักพา

ณ วันพุธ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก

มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสรุสิงหนาท ให้ประกาศให้ทราบทั่วกัน คนมีแผลคันถ้าจะห้ามไม่ให้เกายังมีที่ห้ามว่าควรจะห้ามอยู่ เพราะเกาเข้าหนังถลอกหรือที่คันนั้นจะเป็นเมื่อยอดสำคัญก็ให้โทษมาก กฎมีบุตรหญิงจะมาขังไว้ไม่ให้มีตัวนั้นจะต้องการอะไร ถ้าผู้มีบรรดาศักดิ์จะกักบุตรหญิงไว้ไม่ให้มีตัว เพราะกลัวจะปนระคนด้วยชาติต่ำช้า เพราะเกิดมาเขานับถือขึ้นชื่อตามหมูปีกา ถ้าชายชาติต่ำช้ามาเป็นตัว หญิงบุตรผู้ดี มีบุตรเกิดขึ้นก็คงจะรู้ ต้องเรียกเป็นบุตรไพร่ตามตระกูลบิดา จะเชิดชูทางฝ่ายมารคามิได้ ด้วยเหตุนี้ บิดาของหญิงที่มีบรรดาศักดิ์จะขังจะกักบุตรหญิงของตัวไว้ ด้วยกลัวว่าจะปะปนระคนด้วยคนต่ำ ๆ ก็ควร เพราะฉะนั้นถ้าบิดาหญิง หรือมารดาหญิงที่มีศักดินาส่งตั้งแต่ ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้าฝ่ายตระกูลชาย คือตัวชายหรือบิดาของชายปู่ตัวปู่ข้างซิด ๆ ของชาย มีบรรดาศักดิ์สูงเสมอบิดาของหญิงหรือสูงกว่าบิดาหญิง ถ้าปู่แลบิดายังมีตัวอยู่มาเปรียบเทียบตกลงกับบิดาของหญิงก็เป็นดี ถ้ามีตกลงก็ต้องตัดสินว่า ตามแต่ใจหญิงสมัคร เพราะฝ่ายชายเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์มิใช่ไพร่ ก็ถ้าฝ่ายชายหรือบิดาแลปู่ของชายต่ำศักดิ์กว่าบิดาของหญิงต้องสุกแต่ใจบิดาของหญิง เมื่อบิดาของหญิงไม่รังเกียจเสียใจ ด้วยบุตรชั่วชอกแล่นั้นจะเรียกเอาตัวคืนก็ได้ เพื่อจะเอาตัวมากักขังไว้รักษาตระกูลบรรดาศักดิ์ ก็สุดแต่ใจของบิดาหญิงที่มีบรรดาศักดิ์ จะยอมยกให้ก็ได้ ไม่ยอมยกให้จะเรียกตัวคืนมาแล้วไปยอมยกให้คนอื่นก็ได้ ชายที่ต่ำศักดิ์มาล่วงเกินจะให้ทำโทษให้ หรือจะให้ปรับไหมเป็นเบี้ยละเมิดก็ได้ ถึงมาขอสมมาแล้วก็ไม่ยอมเบี้ยละเมิดได้ แต่การอย่างนี้ว่าแต่ในเรื่องฝ่ายข้างบิดาหญิงมีบรรดาศักดิ์สูง ฝ่ายชายมีบรรดาศักดิ์ต่ำ ก็ถ้าฝ่ายชายฝ่ายหญิงมีบรรดาศักดิ์สูงด้วยกันก็ดี บรรดาศักดิ์ต่ำด้วยกันก็ดี ให้ตัดสินเอาตามใจหญิงสมัครอย่างเดียว ถ้าหญิงสมัครจะกลับมาอยู่กับบิดามารดาก็ให้กลับมา ถ้าสมัครจะไปกับชายชู้ก็ให้ไป ถ้าใครมาขอสมมารับผิดแล้ว ข้างบิดาข้างมารการับสมาก็ไม่รับก็ดี ไม่มีเบี้ยละเมิด แต่สิ่งของของฝ่ายบิดาฝ่ายมารดาหญิงหายไป เมื่อเวลาลักพากันเท่าใดให้เจ้าทรัพย์สาขานตราสินไว้โดยไม่ได้ตราสินด้วยเข้าใจว่ามีผู้ร้ายอื่น เมื่อมาให้การกำหนดของแม่นยำ ว่าเพราะ

หายในวันนั้นเวลานั้นเท่าใดสาบานได้ เมื่อจะยอมให้แก่บุตรหญิงไปเท่าใดก็ยอม เหลือ
 นี้ให้ชายผู้ลักพาต้องไช้จริงสิ้น แต่ผู้ชักสื่อแลพวกเพื่อนที่มาด้วยชายแลเจ้าสำนักที่ต่าง ๆ
 ถ้ามั่นลักพากันสูญหายไป ไม่โค้วหญิงไม่โค้วชายหรือไม่โค้วทั้งสองคน จึงควรต้องฟ้อง
 ต้องเกาะครองเร่งรักให้ส่งให้นาย ถ้าโค้วหญิงโค้วชายมาแล้ว โทษผู้ชักสื่อแลผู้มาเป็น
 เพื่อนผู้ลักพา แลเจ้าสำนักให้ยกเสีย แต่การช่างผู้มีบรรดาศักดิ์ยังมีในที่ที่จะว่าไปหลาย
 อย่างอยู่ ถ้าที่อยู่ของบิดามารดาเป็นวังเจ้าบ้านขุนนางผู้ใหญ่ มีช่างหน้าช่างในกำหนดกฎ
 ชามันคง คนผลวงเกินเข้าไปจะคงใหม่โทษสมควรแก่รังใหญ่รังน้อย ตามบรรดาศักดิ์
 ใหญ่ผู้น้อยจะเจ้าของวังเจ้าของวังเจ้าของบ้าน เพราะผู้มีศักดิ์สูงบางจำพวกก็เป็นแต่
 ผู้ขึ้นเดียว เมื่อมาข้องเกี่ยวกับผู้มีบรรดาศักดิ์สืบตระกูลมาหลายชั่วแผ่นดินก็ต้องรู้ว่า
 ผู้มีบรรดาศักดิ์ขึ้นเดียวเหมือนกับไฟ แต่การในเรื่องอย่างนี้ไม่เป็นวิสัยที่ลูกขุนจะตัดสิน
 ได้ ต้องเรียนท่านเสนาบดีให้ตัดสิน หรือกราบทูลพระกรุณาให้ทรงทราบตัดสิน เพราะ
 ในการในทิศในทางที่ไม่เคย ถ้าตัดสินไม่ชอบกลจะเป็นเยี่ยงเม่นอย่างไร ต้องให้ผู้หลัก
 ผู้ใหญ่ตัดสินจึงควร แต่ในการผู้มีบรรดาศักดิ์คือผู้มีบรรดาศักดิ์ด้วยกัน ในการที่เหมือน ๆ
 กัน เคยสมาคมกันอยู่แล้วก็ให้ตัดสินว่าสุดแต่ใจหญิง หรือสุดแต่ใจบิดามารดาฝ่ายหญิงแล
 บิดามารดาทั้งสองข้างปรานีปรานอมกัน ตามยศบรรดาศักดิ์ทั้งสองฝ่าย ถ้าบิดาหญิงเป็น
 สูงศักดิ์ก็อดอย่าไม่เอาเป็นพระ ไม่พอใจที่จะว่าถึง ถ้าผู้หญิงพบชายที่ไม่ควรแท้ พระ
 เจ้าอยู่หัวก็จะทรงพระราชดำริตัดสินให้ทำโทษชายแลจับจองหญิงตามอำนาจแผ่นดิน ไม่ให้
 เสื่อมเสียเกียรติยศแก่ราชตระกูล แต่ในการเช่นนี้ ไฟผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์แลเชื้อสายตระกูล
 สูงที่ใครอยู่ทั่ว ๆ กันแล้ว แลมีศักดิ์ต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ ลงไปทั้งสองฝ่าย ไม่ควรที่จะมา
 ทำรบกวนเอาอย่างท่านผู้มีบรรดาศักดิ์สูงเลย บุตรหญิงของใคร ๆ จงระวังรักษาเอง
 จงหาวิธีให้เป็นที่พอใจเร็ว ๆ เด็ด ถ้าเกิดเหตุคึกคักตามผู้ชายไป ก็จะต้องกลงให้ถาม
 ตามในหญิงสมัคร ผู้ลอบลักพาถ้าไม่โค้วขอมาก็ใหม่เบียดเมิด ของซึ่งหายในเวลาหญิง
 หนีตามชายไป เจ้าทรัพย์สามลโค้วหายในเวลา นั้น ผู้ลักพาก็ต้องไช้ ต้องเร่งรักให้
 ไช้เจ้าของทรัพย์จเต็ม หรือตามใจเจ้าทรัพย์จะยอมลดยอมให้บ้าง จะให้ว่ายิ่งกว่านี้ไป
 ไม่ได้ เพราะบิดามารดาแลญาติผู้ใหญ่เลี้ยงบุตรหลานไม่คี่ ว่านี้ตามการปกคิ ถ้าการ
 วิปริตคือชายหลอกหลวงลักพาหญิงไปแล้ว ไปซารันตีแย่งชิงสิ่งของ หรือไปชวนชายอื่นมา
 ช่มชืนทำขบเป็น แลเอาไปขายเป็นคนชั่ว หรือหญิงไม่สมัครคุมพวกฟ้องมาจตุคราเอาตัวไป

กล้วยพะการ การเช่นนี้ถึงผู้มีบรรดาศักดิ์สูง เป็นเจ้าเป็นนายท่าก็มีโทษมีความผิดต่อแผ่นดิน
 ดินกระบิลเมือง ควรต้องลงพระราชอาญาเสมอหรือใกล้กับโทษฎรายปล้น บรรดาศักดิ์
 แลตระกูลไม่คุ้ม ผู้ที่ถูกพิพาทอย่างนี้ถึงจะไม่ไถฟ้องโรงศาลด้วยเห็นการว่าจะเนิ่นช้าไป
 จะมารองถวายฎีกาที่เกี่ยวก็จะรับแก้การจะเป็นอันฉุดหรือไม่เป็นอันฉุด จะต้องฟังเอาคำ
 หึงคนกลางเป็นประมาณ เพราะการลงเรื่องฉุดฉวม ๆ กันก็มี ถ้าหึงสมัครอยู่กับชาย
 แล้วจะเรื่องฉุดขึ้นว่าไม่ได้ หนึ่งหึงซึ่งตามชายไปโดยความสมัครรักใคร่กันเองบิดามาร
 คาไม่ได้ยอมยกให้ ไม่ได้แค้นมีทุนมีสินสอดอย่างนี้ก็ชื่อว่า เป็นหึงไม่เสีย ชายจะถือว่า เป็น
 เมียไม่ได้ ก็เมื่อไม่สมัครอยู่กับชายจะหนีกลับมาหาบิดามารคาแลญาติพี่น้องก็ดี จะตาม
 ชายอื่นไปก็ดี ชายที่เรียกว่าเป็นผัวนั้นจะตามฟ้องร้องเร่งรักเอาตัว หรือจะเอาเบี้ย
 ปรับแก้ชายชู้ใหม่ไม่ได้ เพราะมันมาฉิมใจให้มันไปฉิมนั้น จะตามว่ากล่าวได้แต่สิ่งของ
 ของตัวที่หึงลักฉกไปเมื่อวันหนึ่ง แลที่ไถทำตราสินสาบาลไว้หรือหนีสินเกี่ยวข้องกับผู้อื่น
 อย่างไร เมื่ออยู่ด้วยกัน ก็ถ้าเมื่อหึงอยู่ในเรือนชายคบชายอื่นเป็นชู้เข้ามาในเรือนตัว
 ชายที่เป็นผัวจับได้ ถ้าสืบความได้ชายที่เป็นผัวควรจะร้องฟ้องว่ากล่าวให้เมียปรับใหม่
 เหมือนอย่างฎรายขึ้นเรือน แต่เรื่องทำชู้ในเมีย ให้ยกเสีย เพราะเมียเป็นหึงไม่ควมา
 แต่เคิมแล้ว ถ้าบิดามารคาของหึงกลับมาตีกล้วย บุตรหึงอุปถัมภ์กว่าชู้ให้ทุนรอนทากรรม
 ฆเรื่องเหยาเรือน หรือหึงนั้นมีบุตรกับชายที่ตัวค้ำมา บิดามารคากลับรับรักใคร่ว่า
 เป็นหลาน ตั้งแต่กาลเมื่อหึงนั้นก็กับบิดามารคา แลบิดามารคาของหึงนับถือชายนั้นว่า
 เป็นเขยเรียกใช้สอยกิจการต่าง ๆ เป็นปกติไป เมื่อนั้นชายจะว่าหึงนั้นเป็นเมีย ถ้า
 หึงนั้นมีชู้จะฟ้องร้องชายชู้ตามลักษณะผัวเมียก็ไค เพราะโทษที่ให้เป็นร้ายกลายเป็นดีเสีย
 แล้ว ประกาศนี้ให้รู้ทั่วไปทุกโรงศาลว่าเป็นพระราชกำหนดกฎใหม่ ให้สภาตระลาการถือ
 คาม แลอย่าให้ลูกความเก็บเอาการที่ว่าในกฎหมายเก่าซึ่งเป็นอันขัดแกพระราชบัญญัติใหม่
 นี้ มาว่าจู้จี้เป็นสำนวนถ่วงเถียงวุ่นวายไป

ประกาศพระราชบัญญัติใหม่ มา ณ วันพุธ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ มีมะโรง สัมฤทธิศก

ประกาศพระราชทานอนุญาตให้ข้าราชการฝ่ายใน ทูลลาออกนอกราชการได้

ณ วันเสาร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีกุน เบญจศก

สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์นี้ ขอทำคำประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในแลผู้รักษาเมืองกรมการหัวเมืองบางเมือง ผู้ใด ๆ บรรดาที่มีบุตรหญิงแลหลานแลญาติเป็นหญิงเด็กแลรุ่นแลสาว มาถวายตัวทำราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ทั้งปวง ให้ทราบความเป็นจริง บัดนี้หญิงที่มาถวายตัวทำราชการในพระบรมมหาราชวังนี้ตั้งแต่ปีกุนศรีศกมาจนถึงปีกุนเบญจศกนี้มากมายหลายคนขึ้นเหลือใช้เหลือสอย จนข้าพเจ้าจำหนำไม่ได้ จำชื่อก็ไม่ได้โดยมาก จนถึงเดี๋ยวนี้ก็มีผู้ถวายตัวมากขึ้นทุกปีจนเด็กอายุ ๕ ขวบ ๖ ขวบขึ้นไปก็ถวายตัว ที่เป็นที่อยู่ในวังยัดเยียดแน่นนั้นกันเหยาเรือนไม่มีใครจะพอ เมื่อผู้ใดมาถวายตัวอยู่ใหม่ ถ้าเป็นเด็กก็มีเบี้ยหวัด ๓ คำลึง ๔ คำลึง ๕ คำลึง ๖ คำลึง หรือ ๗ คำลึง ในปีแรกทรมยศของบิดา ปีต่อ ๆ มาเบี้ยหวัดก็ทวีมากขึ้นไปถึง ๘ คำลึง ๑๐ คำลึง ๑๒ คำลึง ๑๕ คำลึง ตามที่มีฝีมือเด่นรำ แลเหตุอื่น ๆ ในที่โกนจุกแล้วเป็นสาวแล้วเบี้ยหวัด ๑๐ คำลึง ๑๒ คำลึง ๑๕ คำลึง เป็นอย่างน้อย อย่างเลขซึ่ง ๑ ซึ่ง ๕ คำลึง ซึ่ง ๑๐ คำลึง เป็นพื้นทั่วไปโดยมาก ถ้าจะคิดเป็นเบี้ยหวัดของพวกถวายตัวใหม่มีใช้ค่างมาแต่แผ่นดินเก่าที่แจกอยู่ในปีจอ จัตวาศก ปีกุนเบญจศกนี้ เงินกว่า ๕๐๐ ซึ่งเศษแล้ว ก็ผู้ที่ข้าพเจ้าใช้สอยอยู่นั้นก็น้อยตัว เพราะการงานมีก็มากยากที่จะจำหนำจำชื่อได้ ใครไกลเคียงตนเคยก็ให้ชดเชยไป ฎเมื่อต้องแจกเบี้ยหวัดแก่บุตรหลานท่านทั้งหลายทั้งปวงอยู่ทุกปี คั้งนี้ข้าพเจ้าก็ไม่เสียใจเสียคายเงินคอก นี้กว่าเพิ่มเบี้ยหวัดให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงที่มีความจงรักภักดี เป็นอันช่วยเลี้ยงบุตรเลี้ยงหลานท่าน เมื่อท่านไม่ได้ให้บุตรหลานท่านเข้ามาอยู่ในวัง ท่านก็ต้องเสียเงินเป็นเครื่องเลี้ยงบุตรเลี้ยงหลาน เมื่อให้เข้ามาอยู่ในวัง ข้าพเจ้าก็ช่วยเขาย่างไม่ว่าไรคอก แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าวิตกว่าผู้หญิงเป็นอันมากมาคองกักคองซึ่งอยู่ยัดเยียดเบียดเสียดกัน ก็ไม่ต้องการเปลื้องอายุผู้หญิงเหล่านั้นไป แลเป็นที่ให้คนไม่รู้จักนึกชอบตื้นลึกหนาบางเห็นไปว่า ข้าพเจ้าละโมภโลกโนสตรียมาก หวงกันกักขังไว้ ความจริงไม่เป็นคั้งนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ประมาธรู้เวลาวาราชการแลว่าเพื่องการกุศลสวคมนตรีภาวณา จะ

เพลิดเพลินไปช่วยสตรีไม่มีเวลากั๊กหาไม้ไ้ ก็เมื่อท่านผู้ใคร่รังเกียจการในพระราชวังว่าจะให้
 บุตรหลานท่านเข้ามาทำราชการอยู่ข้างในวัง กั๊ดจะมีเหตุนั้น ๆ ซึ่งไม่เป็นที่ขอมใจท่าน
 ต่าง ๆ ดังท่านจะคิดเห็นไปนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นควยทุกอย่าง ว่าควรที่จะรังเกียจอยู่แล้ว
 ถ้าท่านผู้ใดมีบุตรหลานเป็นหญิงจะไม่เข้ามาทำราชการในวังเพราะรังเกียจนั้น ๆ ข้าพเจ้า
 ก็ไม่มีความนอยใจเลย ก็ท่านผู้ใดมีบุตรหลานเข้าทำราชการอยู่ข้างในวัง ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
 ท่านทั้งหลายยอมบุตรหลานมาให้ข้าพเจ้าเลือก ให้เป็นตัวละครตัวเอก นางเอก แลการ
 อื่น ๆ การที่ขอมใจข้าพเจ้าเลือกเพียงเท่านั้นก็เป็นบุญคุณของท่านทั้งหลายทั้งปวงมีอยู่แก่
 ข้าพเจ้ามากอยู่แล้ว ก็บัดนี้ข้าพเจ้าคิดจะเปลื้องความลำบากที่ผู้หญิงเป็นอันมากมาต้องยัด
 เบียดเบียดเสียดกันอยู่เปลื้องอายุไป แลมาต้องเป็นสง ๆ คำ ๆ คำ ๆ ชาว ๆ ปะปน
 อยู่กับบุตรหลานของผู้ที่ท่านจะพึงคิดว่าคำศักดิ์กว่าตัวท่านเป็นการรำคาญใจท่านอยู่ อนึ่ง
 จะใคร่เปลื้องการสำคัญของคนบางจำพวกซึ่งจะพึงคิดว่า ข้าพเจ้ามีความละโมภโลภใน
 สตรีหวงแหงไว้มากไม่ให้ใคร ข้าพเจ้าใคร่อยากจะปลดปลงสะเดียบให้บางเบาไป จะ
 หวงไว้แต่ที่มีบุตรชายบุตรหญิงควยข้าพเจ้า แลที่ไม่มีบุตรก็แต่ที่ข้าพเจ้าได้เลี้ยงให้มีเครื่อง
 ยศแลเบี้ยหวัดตั้งแต่ ๒๐๐ บาทขึ้นไป นอกนั้นข้าพเจ้าอยากจะให้ใคร่ไปไปตามปรารถนา
 แลตามขอมใจของบิดามารดาหญิงพวกนั้น อนึ่ง เจ้านายพี่น้องของข้าพเจ้าซีกห่างทั้งปวง
 ต่าง ๆ ตลอดจนไปจนหม่อมเจ้าบางองค์ก็มีคุณูปการแก่ข้าพเจ้าผู้ก็มีเป็นอันมาก ถึง
 ในพวกมีไช้เจ้านายคือ เป็นขุนนางตั้งแต่เสนาบดีลงไป จนถึงบุตรหลานของท่านผู้หลัก
 โหญ่ซึ่งเป็นมหาคุณอยู่ บางท่านบางนายก็เป็นญาติกับข้าพเจ้าก็มี ถึงไม่เป็นญาติข้าพเจ้า
 รักถึงญาติก็มี คิดไปถายหนึ่งข้าพเจ้าอยากว่าผู้หญิงที่เหลื่อไซ้ของข้าพเจ้าแล้ว ทั้งเค็ม
 ทั้งใหญ่ ข้าพเจ้าอยากให้การจ้กให้สมควรไซ้สอยบาง แลจ้กแจ่งแ่งใหญ่ควยกับหม่อม
 เจ้าแลข้าราชการ ตลอดจนไปจนมหาดเล็กที่โคขั้ราชการบาง ท่านทั้งหลายทั้งปวงจะ
 ไ้ช่วยกันเลี้ยง ท่านผู้ใดสยชื่อเชื่อถือใ้จริงข้าพเจ้าในที่วามานี้ ไม่กระคากหน้าตาม
 คำร่าเก่า รั้ไปตามข้าพเจ้าให้ก็จะได้มีความยินดี การก็จะไ้ปรากฏเป็นยศแก่ข้าพเจ้า
 ว่าบุญคุณเผื่อแผ่แก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงไม่หวงสตรีไว้ ข้าพเจ้าจะทำคั้งนี้ละยอำนาจเป็นเจ้า
 แผนดินก็จะทำได้ แต่ถ่าทำคั้งนั้นก็จะเป็นที่ท่านทั้งหลายทั้งปวงผู้เป็นบิดามารดา แลญาติ
 ของหญิงเหล่านั้นจะคิดจะว่า ข้าพเจ้าสำคัญบุตรหลานแลญาติของท่าน ซึ่งท่านทั้งหลาย

สวามีภักดีมาถวายตัวนั้นเป็นคังเขลยศัทพมาโค ก็ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจะทำคังว่าแต่ก่อนไม่ได้ ข้าพเจ้าเกรงใจท่านผู้พามาหนัก ต้องหาหรือแก้ท่านทั้งหลายทั้งปวงก่อน ท่านทั้งปวงจงรู้คังคำประกาศนี้เถิด

ท่านทั้งปวงก็ยอมรู้อยู่แล้ว การในวังเป็นอย่างไร บัดนี้ข้าพเจ้าทำคำประกาศยอมมา บุตรหลานแลญาติของท่านผู้ใดที่เป็นหญิงสาวหญิงรุ่น ไม่ได้เบี้ยหวัดถึง ๒๐๐ บาท และมีผู้ที่มีสารกรมชายตัวเป็นทาส หรืออุ้งเงินเป็นหนี้ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ายอมคืนให้ตามใจบิดามารดาแลญาติที่พามาถวาย จงมารับกลับคืนไปให้มีตัวหรือจะถวายในเจ้านายใด ๆ หรือจะยกให้ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ตามแต่ใจของท่าน ข้าพเจ้าไม่คิดเทียบน้อยใจอันใด ข้าพเจ้ายอมคืนให้โดยสะดวก และจะไม่กระดากหน้าแก่ผู้ใดไปนั้นเลย

ตั้งแต่ปีกุนตรีศก มาจนถึงปีกุนเบญจศกนี้ ผู้หญิงที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่ก่อนลาออกไปมีตัวอยู่ข้างนอกหลายคน ตัวของหญิงเหล่านั้นกับข้าพเจ้าก็คังกันหมกไม้โคชักเคื่องกระดากกระเคื่องกับใคร คนที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่ก่อนข้างคนมีตัวใหม่แล้วกลับมาหา ข้าพเจ้าก็พุดจากคังคืออยู่ การเป็นอย่างไรอยู่แล้ว เมื่อประกาศแล้วคังนี้ถ้าบิดามารดาแลญาติไม่สมัครรับไป จะให้หญิงเหล่านั้นทำราชการในวังนี้ต่อไป ก็จะต้องให้เป็นพนักงานทำการนั้น ๆ หรือเป็นทหารมโหรีแลอื่น ๆ ก็เบี้ยหวัดตามตำแหน่งพนักงานนั้น ซึ่ง ๑ บ้าง ซึ่ง ๕ คำลึงบ้าง ซึ่ง ๑๐ คำลึงบ้าง ก็จะทำให้เสมอไปตามการหนักเบา เมื่อบอกออกเมื่อไรก็จะให้ ออก แต่ที่เล็ก ๆ นั้น ที่เป็นตัวละครสำคัญ ๆ คือ พระเอกนางเอกขอไว่ก่อน พอได้เล่นรับแขกบ้านแขกเมืองไป หรือจะกลับไปไวยานก็ได้ เมื่อมีงานละครหรือแห่แหอันใดขอขแรงมาช่วยก็ได้ เพราะยังเป็นเด็กอยู่ไม่ควรจะมีเจ้าของ

แต่บุตรพระยาว่าเรอภักดีพวกหนึ่ง บุตรพระยาบุรุษรัตนพวกหนึ่ง เป็นบุตรว่าเคิมของข้าพเจ้า ใดเป็นเจ้าแผ่นดินก็คัง ไม่เป็นเจ้าแผ่นดินก็คังแต่ไม่บวชอยู่ก็คัง คนพวกนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่าบิดาของพวกนั้นคังให้อยู่กับข้าพเจ้าผู้เดียวไม่ให้ใคร เพราะฉะนั้นบัดนี้ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ใคร ใครอย่า จูโจมลวงเกินคังอ่านอย่างไรเข้ามา

สตรีที่มีบุตรกับข้าพเจ้าที่เบี้ยหวัดไม่ถึง ๒๐๐ บาทมีอยู่บ้าง แต่ถาบุตรยังอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ใคร ที่เบี้ยหวัด ๒๐๐ บาทขึ้นไป บุตรมีก็คัง ไม่มีก็คัง ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ควรที่ท่านผู้เป็นบิดามารดาแลญาติจะว่าข้าพเจ้าเลียงไม้คัง ข้าพเจ้าจึงว่าคังคังว่าไม่ให้

ใคร ก็ถ้าแม่คนเหล่านั้นที่ไม่มีบุตร ข้าพเจ้าลดเบี้ยหวัดเสียไม่ถึง ๒๐๐ บาทเมื่อใด
ท่านจงเข้าใจว่าเป็นอันคั้นให้ท่านเมื่อนั้นเถิด ก็ในที่นอกจากคนที่ข้าพเจ้าว่ากันไว้ดังนี้แล้ว
ใครชอบใจจะใคร่ใคร่ก็จงไปว่ากล่าวขอร้องต่อบิดามารดาเขาเถิด ข้าพเจ้าไม่วาม ผู้อ่านคำ
ประกาศนี้พิจารณาความให้เข้าใจ อย่าพาลกล่าวประภาษจู่โจมมาเกี่ยวพาดเบี้ยหวัด ๕๐๐
บาทเขา

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีกุน เบญจศก ศักราช ๑๒๒๕
เป็นวันที่ ๕๕๗ ในรัชกาลปรกติยุบนี้

ที่มา

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๑๑ พลเอก ประภาส จารุเสถียร
รองนายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พิมพ์ถวาย ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชติเถระ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส วันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ร่างอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกประติบัติต่อสตรีในทุกกรุป

มาตราที่ ๑๖ ๑. ทว่ารัฐภาคีจะรับมาตราที่จำเป็นทุก ๆ อย่าง เพื่อเป็นเครื่องประกันความเสมอภาคอย่างสมบูรณ์ของบุรุษและสตรี ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสมรส และความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้ง

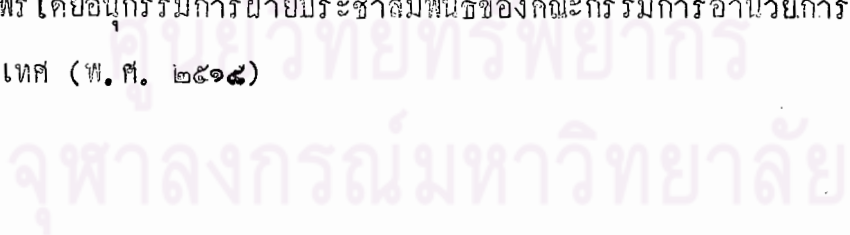
.....

๑.๔ สิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันกับบุรุษ ในเรื่องเกี่ยวกับบุตร ยกเว้นในกรณีที่สตรีเป็นผู้ปกครองเพียงคนเดียว อย่างไรก็ตาม ในทุกกรณีจะต้องถือประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ

(article 16 (d) Equal rights and duties with men in matters relating to their children except in case of her being a single parent. In all cases the interes of the children shall be paramount.

ที่มา เอกสารการประชุมเพื่อเตรียมงานการประชุมสตรีระหว่างประเทศ ๑๙๙๕ ระหว่างวันที่ ๒๓ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม

จัดเผยแพร่โดยอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการอำนวยการจัดปีสตรีระหว่างประเทศ (พ.ศ. ๒๕๑๘)

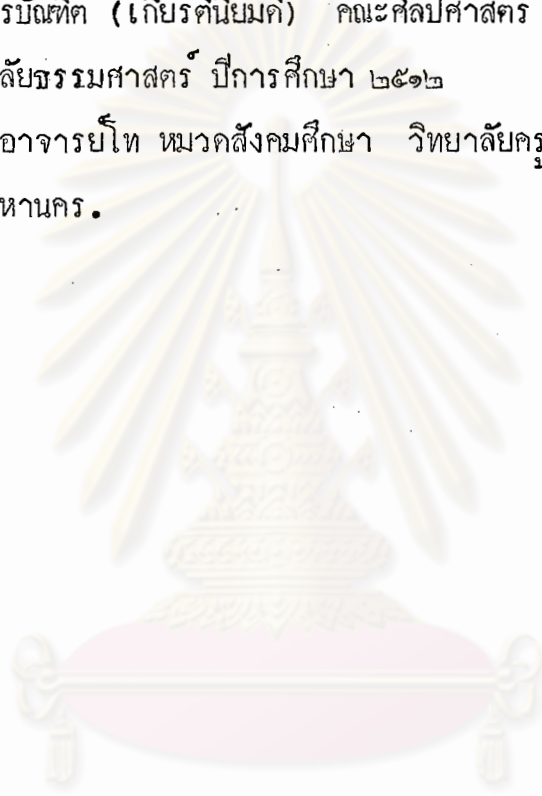

ประวัติการศึกษา

ชื่อ นางสาวพรรณ นามบุญลือ

วุฒิการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมดี) คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๑๒

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน อาจารย์โท หมวดสังคมศึกษา วิทยาลัยครูธนบุรี
กรุงเทพมหานคร.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย